

BUJDOSÓ LÁNY

LEVÉL AZ ÁRTATLAN EMBERHEZ

1961. Sarvaly

Pásztor! A furcsa csendű sarvalyi erdők közepén lapuló mesház kis szobájában kezdtem írni Neked ezt a levelet. Furcsa ez a csend valóban. A hajnalok és az esték olyanok, mint minden más nyári erdőben: szinte tökéletesen némák. Csak a fák levelei között surran néha a szél s napfelkelte előtt szólnak egyet-egyed a madarak. A nyugalom és csend selyemtakarója borul a tájra. Hirtelen hatalmas robbanás hasítja szét s a felbőgő vontatók motorja a selyem-csend darabjait cafatokká tépi. Reggel van: megjelent az ember s dolgozni kezd. A házikó mögötti hegyet robbantja, hordja el már másfél száz éve. Együtt láttuk a kőbányát; a hatalmas bazaltfal tövében a sok emberhangyát, ahogy hihetetlen erővel és gyorsasággal fejtik, tépik, törik a bazalttömböket; okos csillébe rakják, hogy azok muzsikáló drótokon vigyék az útépitőknek ide az erdőbe s az ország minden tájára, ahol új utat készít az ember. Utat falutól városig — embertől emberig.

Szép és igaz ez a zajos csend, amiben élek; szebb, igazabb, s hozzám valóbb, mint amit itt megtalálni hittem. Valamiféle remeteségre készültem ezen a nyáron, hogy megoldjam a nagy feladatot, amit húsz évvel ezelőtt tűztem ki magam elé s ami az utóbbi években szinte parancsolt kötelességgé alakult át bennem.

A húsz évvel ezelőtt kitézett feladat egyszerűen önarckép akart lenni: valami szoborféle magamról, amit, gondoltam, helyesebb, ha én faragok ki s nem hízóom az utókorra... De ahogy múltak az évek, egyre jobban megértettem: minden szobor értéktelen és felesleges, ha nem fejez ki valamit az Igazságból: minden műalkotás annyit ér, amennyit használ az emberi fejlődésnek.

Persze ez az ezer árnyalatú, boldogító illatú vörös rózsza itt a vázában, ez is műalkotás, sőt remekműve az életnek, s haszna nagyon is differenciált. Egy emberélet is lehet műalkotás, még akkor is, ha semmi kézzelfogható nem marad utána. Szétszórhatja szépségét és tehetségét a világba, mint az igazi színész; szétszórhatja jószágát és erejét a családban, mint az igazi anyák: termőfái az emberi életnek, de műalkotás az olyan élet is, Pásztor, mint a szomszédos szociális otthon főnövérenek élete: az összeaszalódott vagy férges embergyümölcsöket óvja, ápolja, dédelgeti s szeretetének melegével élesztgeti a kihunyni készülő életlángocskákat. S micsoda szerény és áldozatos alkotók ezek a kőfejtő emberek itt fenn a hegyen! Izzadt hátukon megcsillan a napfény, míg kőszín kezük alatt törik a bazalt s bizonyosan nem tudják, hogy a legszebb célért élnek: *járhatóvá teszik az ember útját a földön.*

Nem, én ma már nem akarok szobrot faragni magamról, Pásztor. Nem vagyok én olyan egyszeri és különleges csodája a világnak, mint húsz év előtti hittem. Inkább az élet bölcs és kemény vésőjével megfaragott bazaltkocka szeretnék lenni, engedelmesen odasimulva többi kőtársamhoz az Úton — az emberiség készülő széles nagy útján —, ami az Igazsághoz vezet.

De a kő is emlékezhet, Pásztor. Emlékezhet a hegyre, melyről leszakadt, a véső fájdalmára, míg ormótlán tömbjéből hasznos formát faragtak, s tudhat az örömről, ami eltöltötte, mikor ráébredt, hogy léte értelme: az igazság szolgálata.

Így szeretnék én most emlékezni.

A feladat — nekem, a színésznek — óriási; szinte futni szeretnék előle, mint mindig életem nagy kötelességei elől. Már az óvodában sem mertem első nap a szalmaszálakhoz nyúlni, hogy a felrajzolt ábrát kirakjam belőlük, csak sírtam keservesen: „úgy sem fog sikerülni”. Azután hozzáfogtam és sikerült.

Minden sikerült az életben, amit *tiszta szándékkal* nagyon akartam. Ezért hiszem, hogy ez a kísérlet is sikerül. Kísérlet az írással.

A művész törvénye, hogy kifejezze magát: üzenetet hozzon, mint a fák, a hegyek, a virágok, e tökéletes tükrei az igazságnak. Az én mondanivalóm nem fér bele semmilyen színész számára lehetséges keretbe, még akkor se, ha ez az „üzenet”; életem története — oly hétköznapi és útszéli is, mint lenne egy kő meséje, vagy az útifű virága.

Induljunk hát kézenfogva, kedves megtalált Társam, létünk mai tiszta hegyéről le a mélybe. Keressük meg életem ösvényének eldugott kezdetét, járjuk újra végig s én közben mindent elmondok Neked. Neked, mert álarcaim, testi-elki ráncaim, bűneim sötét függönyei mögött, Te ismerheted fel egyedül igazi arcomat: mert Te vagy az Ártatlan Ember.

Amíg a kezed fogom, bizonyosan eligazodom majd a mondatok és jelzők ismeretlen sűrűjében is. Ő, bár oly egyszerűen, szépen, színesen és tökéletesen tudnék beszélni, mint a pipacs, a búzavirág, a szarkaláb: csodálatos névrokonnaim ebben a gyönyörű világban.

K É S Z Ü L Ő D É S

Jól figyelj, ez már a mély múlt. E sötétben csak Apám félfüllel hallgatott emlékezéseinek cserépdarabkái mutatathatók Neked s a tájat, ezt a lapos tenger-teneket. Halkan lépünk az izsáki és kecskeméti sárga homokon, itt mindenki, akit keresek, régen alszik már... A szép nevű magyar férfiak és asszonyok: a Mezei Péterek, Jánosok, Istvánok, Sárközi Krisztinák, Nagy Erzsébetek, Ungor Lidiák, Csizmadia Péterek és Cséplő Pálok hosszú sora. Ezt a homokot túrták, míg éltek, s ezzel takaróztak be végül — oly természetesen, mint a lehullott levél — földműves-napszámos őseim. Itt alszik a szép Szegedi Anna is, akit az ura láncsal kötött meg az asztal lábához, s mégis elszökött ahhoz, akit szeretett; s ez a homok takarta be 1780 táján Mezei István „oskolamestert” is, az egyetlen, aki kitört a napszámos igából, ki tudja, milyen áldozat, harc és lemondás árán. Nevüket hiába keresnéd besüppedt sírokban. Csontjaik már régen elkeveredtek a homokkal, mely táplálta s idő előtt megölte őket. Az izsáki régi temető helyén ma szőlő virul. Nevüket csak kereszt- és halotti levelek őrzik íróasztalomban. Apám előrelátó gondossága szerezte meg őket, hogy ne kerüljenek bajba, ha igazolnom kell majd „árjaságomat”.

Ezek az én kutyabőröim és nemesleveleim.

Szemük meleg barnáját, bőrük homokszínét, koponyájuk formáját, akaratukat, erejüket, humorukat, erőnyeiket és hibáikat, vágyaikat és álmaikat őrizte Apám, s ma őrzöm én. De az a hajladozó fűzfa ott a kecskeméti régi református temető szélén is, talán Apám húszesztendős Juliska huga sarkigérő fekete hajának rostjait lengeti felénk. Nem hiszek a halálban, Pásztor. Az örök és végtelen Életben hiszek.

A dolgvégzett ember halálát ma már természetesnek tartom, mint a „vágásra érett” fáét, mert hozzátartozik az élet bölcs rendjéhez. Csak az okatlan, éretlen, idő előtti halál ellen lázadok. Ezért gyűlölöm a gonoszszágot, a háborút és a betegséget.

Ezen a lapos-poros alföldi tájon századokon át a magyar pestis: a tüdőbaj kaszált a szép ember-rendeket. Micsoda diadala a manák, hogy a halálzási statisztikán ez a népellenesség szinte az utolsó helyre került.

De ötven évvel ezelőtt húszesztendős Juliska néném még „tüdő-lég-dag”-ban pusztult el a halotti levél szerint, pedig „csak egyszer mosta meg hideg időben hosszú szép haját” — ahogy szépnevű és széparcú, fekete hajú, fejkendő nagyanyám, Zolyomi Julianna mesélte, aki úgy hozzátartozott gyerekkorom teleihez, mint a hó. Minden esztendőben megjelent szegedi otthonunkban, letette nagy

fekete hárászkenőjét, almával, dióval rakott fedeles garabóját, leült a kályha mellé a kisszékre és foltozni kezdett. Egyszer kihúztam alóla a kisszéket és Ő hanyatt-esett. Nagyon megüthette magát, de csak nevetett, mert szeretett. Azt hitte, huncutkodtam, pedig gonosz voltam. Az ötesztendő „úrikislány” szégyellte a pajtásai előtt, hogy a nagymamája fejkendőben jár, mint a cselédek.

Nagyanóm élt legtöbbet a családban. Hetvenéves volt, amikor eltemettük, de sosem látott Nagypám: Mezei Péter, még ötven is alig, s a nagybajuszú szép szál bognármester, Apám Sándor nevű bátyja talán negyvenéves sem volt, mikor a tüdővész orvul megölte. Sándor bácsiról egy képet s egy mondatot őriz emlékezetem:

Fekete ünneplőben áll jószagú műhelye közepén, körülötte szép fehér kocsi-kerekék hevernek. Nagy, barna tenyerén az én ötesztendő kezemet nézi s elégedetten bólintva mondja: „röndös lány löszöl, Mariska: szép nagy Mezei kezöd van”. Azóta úgy nézek valóban kissé nagy, férfias kezemre, mint valami kitüntetésre. Ő, Pásztor, hátha ennek az öreg akácnak a barna kérge az Ő kérges, meleg tenyerének sejtjeiből sarjadt.

Igen, ezekben a temetőben akkor a tüdővész volt az úr, de jármába fogva járt az is, aki élt. A „gyenge tüdejű” Imre bácsi, Apám öccse és neveltje is. Özvegy nagyanyám nem vehette hasznát a „dologban” a vézna fiúnak, s Apám után, fájó szívvel Őt is elengedte — a legkisebbet — a gimnáziumba „haszonlatanságot” tanulni. Mindkettőjük tandíját természetesen Apám kereste meg, milyen nehezen, Pásztor! Erről majd még mesélek Neked.

Pedig nagyanyámnak akkor már „saját” szülője volt. Mennyit kapálhatott, mennyit moshatott, mennyit nélkülözhetett ez a józsefattilai Mama, míg megszerezte azt a félholdnyi homokot. Igaz, még az én bölcs, régen az eszéből élő Apám is úgy emlegette a „Szőlőt”, mint a tiéd, az Ő hajdani bácskai sokezer holdját. Nagy dolog a föld, Pásztor, mert kevés elég belőle, hogy az örök dolgok rendjét, szépségét, békességét megtanuljuk tőle. Mint én tanulom budakeszi tenyérnyi kertem magamültette fáitól, virágaitól — mint szép öszfiatal Édesanyád a kis erkélyén ápolt muskátliaitól s mint égkékszemű, sokat szenvedett jó Apád a szelíd kukoricák susogásától a budakeszi temetőben.

Már megint temetőben állunk, Pásztor — bocsáss meg —, de öregszem, látod, s emlékezetem útjai mindenfelől előbb-utóbb ide vezetnek.

Imre bácsi csak pár évig járt gimnáziumba. Apám nagy bánatára kiderült, hogy nem szeret tanulni, s kifutónak ment. Aztán beleszeretett Mariska nénibe, a háromgyerekes gyönyörű zsidóasszonyba s fűszeres lett Újpesten. Keskeny, sötét kis boltjában „sót mért, krumplit, kenyeret hozomra — újságpapírosba...”. de lesöpörte a mérleget s a pénzt, ha nem hozták, sohasem kapta meg, mert restellte kérni. Végül a biciklije lett a boltja, Azon szállította házhoz az újpestieknek a Mariska néni által készített prézlit. Szegények voltak és boldogok. Szerették egymást és szerették az embereket. Fél életem ráment, míg a boldogság e nagyszerű — egyszerű titkát megértettem.

Aztán tüdőgyulladást kapott. Én — a híres színésznő — saját kocsimon mentem ki hozzá az újpesti kórházba. Az obligát narancs mellé elvittem Neki akkor megjelent kis könyvemet is, a „Névjegy”-et, melynek borítólapját az én szomorú arcom díszítette. Hiú és önző ajándékomat lázas kezébe vette, sokáig nézte s rámvillanó szeméből mintha Apám akkor már kialudt szigorú szeretetének mindent megértő és megbocsátó fénye sugárzott volna még egyszer reám.

„Most már te vagy az utolsó Mezei. Vigyázz magadra.” Pár nap múlva elment Ő is az Apám után.

Ő, Pásztor, és én abban az időben azt hittem magamról, hogy jó vagyok.

Nem voltam én jó senkihez, még magamhoz sem. Pedig magamra „vigyáztam” már akkor régen. Féltem, kíméltem, orvosokkal vizsgáltattam, szép tájakra utaztattam beteg és boldogtalan magamat. Mi mindent kellett megérnem, míg legalább megértettem, hogy testi-lelki bajaim igazi oka: az önzésem volt.

Látom, itt megállsz. Ez a borostyánokkal borított domb felett magasodó fehér márvány női arc még a szürkületben is ismerős neked. Ügyetlen szobrász faragta fénykép után. Hasonlít rám.

„Ez az Édesanyád” — mondta Zólyomi nagymama, mikor először álltam itt a szomorú-szelíd fák alatt. Nyolcéves lehettem, amikor ki tudja, milyen anyósi, vagy osztályfőtanáriasszonytól hajtván hozott Szegedről és idevezetett. „Dr. Mezei Pálné Igó Mariska asszony élt 26 évet” betűztem a felírást — „s meghalt amikor boldog volt, mert Te megszületté”. Valahogy így fogalmazta meg ártatlan kegyetlenséggel Nagymama a felfoghatatlant, az elviselhetetlent: hogy az a szép, kedves, jószagú, jószívű, puhakezű, puhacsókú asszony otthon — akit cselösen szerettem —, az a „mostohám” s ez a fehér hideg kő, ez, ez az Édesanyám?!

Ó, Pásztor! Egész életem vacogó magánya, csillapíthatatlan szeretetétisége, de féktelen önzése is, ebben a szörnyű pillanatban kellett, hogy fészket rakjon bennem.

Öleld át a vállam, simogass meg és vigyél el innen. Ne—ne engedd, hogy most arra a napra is emlékezzem, amikor az én szép, erős, okos, nagyszerű Apám tűnt el ezek alatt a borostyánok alatt.

Hagyd, hogy sírjak, Pásztor. Akkor úgysem sírtam.

Miért? Miért nem voltam elég jó — amíg élt — ahhoz az egyetlen lényhez, aki igazán szeretett a földön.

Fáradt vagyok, Pásztor, ülünk itt le ezen a tágas, nagy horizontú mezőn. Milyen jó ez a hajnali szél. Hűvös és tiszta, mint Te. Az élők békessége az igazi nyugalom, nem a halottaké. Az élőké, akik hazugság nélkül szeretik egymást.

Nézd, most kel a nap. Ilyen lehet a hajnal a tengeren is. De jó lenne Veled látni az igazi tengert. Én csak áltengert láttam: ha nagyon figyeltem, a túlsó part mindig átderengett, mint Jenőn a hazugság, akivel néztem. S mégis hányszor szöktem el Apám szeretetének óceánjától, ehhez a mesterséges díszítőlelkű férfihez.

Ó, az a délután, amikor a homályos színházi lépcsők pihenőjén megpillantottam Apám magas, karcsú alakját... Kopott kis papírböndjével olyan alázatos mosollyal várt, mint egy alkalmi árus, aki kenyérré akarja váltani legértékesebb holmiját.

Jegyet kért, hogy talán harmincadszor — ahányszor csak Pestre jött — megnézzen első valódi sikeremben: az akkor már 200-ik előadás felé futó „Egy pohár víz”-ben. Aztán halk hangon kérlelni kezdett, hogy másnap, vasárnap menjek le Vele Kecskemétre. Negyvenéves érettségi találkozója van, be szeretne mutatni ott. A majálison talán fel is léphetnék. És szemérmes szavakkal valamit dadogott Anyámról és az emlékeiről is.

Nagyon ideges lettem. Hiszen engem holnap Jenő családja vár, akik végre meghívtak előkelő balatonparti kastélyukba... Sietve megígértem, hogy reggel érte megyek a szállodába. Kis táskája, mintha kiürült volna, vidáman táncolt a kezében, mikor hajlott háta eltűnt a lépcsőfordulóban. Csodálkozva hallottam még távolodó, idegen, görcsös, fuldokló köhögését. Reggel telefonon valami hirtelen-munka átlátszó ürügyén lemondtam Neki.

Ez májusban történt, júliusban meghalt.

Ha legalább ez *egyszer* fontosabb lett volna saját magamnál, mennyi bűntudattal lennék ma könnyebb s mennyi szép emlékekkel gazdagabb.

A temetés után is Jenő várt rám. Idegen volt és közönyös, mint a gyönyörű selyemtapétás bélelt-dobozszerű lakás, amit az Ő tökéletes, bár kissé színpadias ízlése s egy szerelmes férfi hideglegelősen utált pénze éppen akkor rendezett be nekem. Efelé az „otthon” felé utaztunk. Fáztam a kocsiban, pedig forró nyár volt. Messze a lakástól szó nélkül kiszálltam és gyalog mentem tovább. Egyedül nem voltam olyan egyedül, mint amíg mellette ültem.

Gyászfátyolom hosszan lengett utánam.

Áruhában, álszerelmek közt, áléletet éltem: színész nő voltam, s 1938-at írtunk.

Mennyi könnybe, csalódásba, kudarcba és megalázásba, szegénységbe, pusztulásba, sérülésbe és halálba került nekünk hármunknak s a háború iskolájába küldött világnak, amíg legalább megértették velünk: élni, szeretni s a dolgotkat végezni csak igazul érdemes.

*

Apám tudta a Törvényt már gyermekkorában. Ki tanította rá? Talán Horváth Anti bácsi — az öblös hangú és torkú — rosszfogú, jókedvű református falusi pap, aki az okos, mezítlásos parasztfiút kézen fogta az elemiben s a gimnáziumban a tandíjat, az elsőt — és egyben az utolsót — érte lefizette? Egész életén át apjaként szerelte, támogatta, dédelgette: hálás volt Neki. Ki tanította rá? Hiszen az emberek többnyire azt gyűlölik meg először, aki életre szóló jót tesz velük.

Vagy ez a nagy kerek ég — itt felettünk — volt a törvénytáblája, ami alatt nyaranként tanyázott? Talán éppen itt, ezen a mezőn őrizte a nyáját, a kis diák-birkapásztor, nehogy még egyszer másra nehezedjen az ő tanulási vágya.

De Apám nem hitt az Istenben.

Hitte és életével példázta, hogy a maga szövegezte parancsban: „Ne hazudj soha” bennfoglaltatik az egész Tízparancsolat.

Ki kényszerítette, hogy választott foglalkozását úgy végezze, hogy író- költő- színész- matematikus- filozófus, purifikátor, forradalmárlénye, nagyszerű tehetségének e külön-külön folyamát dagasztható forrásai, mind az ügyvédség szerény öblébe ömljenek, s Ő csak védje az Ügyet, minden igaz ügyet s meghaljon korán egy kopott kabátban? Senki nem kényszerítette, senki nem tanította. Igaz ember volt. Sok ellenséggel és kevés barátal. A legjobb közülük, Tápai Szabó László, a jónévű író „Egy igaz ember élete” címmel a Pesti Naplóban csillagos cikket írt halálakor róla. Egy egyhasábos újságcikk lett a halhatatlansága. Konyvnyelműségem és a háború ezt is elfújta a semmibe; apró hieroglif betűkkel írt, csodálatos lírájú leveleivel, bekötött táblájú regénynek beillő — szakemberek által csodált és irigyelt — perirataival, tanulmányi nívóju beadványaival együtt.

De a szegényember igazságának világuralmáról szőtt álmai — mint minden igaz álom — tovább keringtek az emberi szellem vérkeringésében s ma valóságos alakot kezdenek ölteni.

Nem élt hát hiába.

— „Életem egyetlen eredménye vagy” — simogatott meg egyszer — már a vége felé. S mongol-szeme fényessége, meleg baritonja szomorú zengése, mint drága kötelességet kéri számon lelkiismeretemtől — mind hangosabban — ezt az iszonyú örökséget.

*

Nézd, itt a város szélén ezt a nagy barna kétszárnyú fakaput. Ilyen kapu mögött született és szeretett Apám-Anyám. Ilyen mögött születtem s vagyok ma boldog én.

Milyen igazi csoda, Pásztor, hogy életem nagy ajándéka: nem magam választotta = „Isten küldte” budakeszi vályogváram, régen széthullott valódi otthonaim alapelemeiből magától állt össze. Kapum, innen Kecskemétről, üvegeztet faverandám és a kőlépcső a régen lebontott szegedi Ipar utcából s a kiskertet körülölelő hegyek — boldog gyermeknyaraim díszlete — Erdélyből repült el és várt rám, hogy a hosszú vándorúton, ha majd elfáradok — legyen hová hazaérnem.

S tizenegy évvel ezelőtt, mikor utolsó erőmmel becsuktam magam mögött e megtalált otthon kapuját s a magánnyal szándékoztam házasságra lépni, kezdett zörgetni s hét évig türelmesen dörömbölt bebocsátásért életem legnagyobb ajándéka: a Te vizsgálató szereteted.

Milyen lélekszakadtan futhattál, hiszen húsz év késéssel indultál, hogy még idejében utólértél engem.

Apám és Anyám szinte egyszerre született e kecskeméti nagykapú mögött. Hátul az udvarban, a földes padlójú egyetlen szobában, a lenézett napszámos család legidősebb fia s elől a három pici ablakos „előkelő” lakásban, a szegény szabómester legidősebb lánya, már első álmát is egymásról álmodta. Mégis nekik is tíz esztendő küzdelmes harcába került, míg a két lakás közti pár lépésnyi mérhetetlen távolságot le tudták győzni. Apám biztoskenyerű ügyvéd, Anyám kinevezett tanítónő már, mikor végre „szülői beleegyezéssel” eljegyezték egymást.

Hogy mondjam el Neked, milyen volt az Anyám? Hiszen annyit sem tudok róla, mint egy rosszul megírt szerepről. „Olyan vagy mint Anyád — fekete kötésben” mondta néha Apám, de tulajdonképpen sose beszélt róla. Fényképeit, leveleit ládába szögezve a padlón, soha be nem gyógyuló fájdalmú emlékét a szíve legmélyén tartotta bezárva. Évenként csak két hétre nyitotta ki előttem is e szörnnyű titok-fiókot. Október 16-tól, születésem napjától november 2-ig, Anyám halála napjáig — minden évben, minden napon, levelet írt nekem. A beteljesült boldogságból a kiengesztelhetetlen boldogtalanságba zuhant ember kéthetes kálváriájának remekművű stációi ezek a levelek. A szívszorító téma: a megcsúfolt tökéletes szeretet tragédiája minden évben új és új fájdalmas dallammá bomolva, mint iszonyú szép szimfónia zengett ki belőlük.

Apám tökéletes ember volt: boldogtalansága roppant terhét magában hordozta, nem szórta rá a világra. Nekem is csak ennyit adott át belőle, s élete végéig hallgatott Anyámról. Halála után felnyitottam a padlón leszögeezett ládát. Akkor láttam először szelíd, szomorú arcát. Mosolytalan szeme, mint ártatlan áldozaté nézett vissza rám... „Még életében levágott hajfürtje” — ahogy rendszerető apám a borítékra feljegyezte — pontosan megegyezett az én „démon-vágyam” szülte festett vörös hajam színével. Micsoda groteszk csodája a gyermeki ösztönnek.

A kis falusi tanítónő vadgesztenyeszín haja valódi volt, mint a szándék, amivel kelengyét készítgette a három év alatt, míg Apám diplomájára s az esküvőre várt. Vaspántos zöld stafíringos ládáját bakfiskoromban nyitotta fel Apám s én hordtam el hófehér puhavászonból készült, gyönyörűen-bonyolult csipkével díszített ingeit, fodros gallérkájú hálókabátkáit, s hímzésektől ékes ágyneműinek maradéka még ma is az Ó szorgos ujjaira emlékszik szekrényemben. Mennyi tisztá álmot, erős reménységet s fehér vágyat hímezhetett, horgolhatott és köthetett beléjük — hogy veszélyes kóborlásaim, szakadékos tévelygésem idején — mint láthatatlan erős kötelek tartottak és óvtak, nehogy valahol a mélységbe zuhanjak.

Apám néha meglátogatta. Az egyetlen szoba két távoli sarkában húzták szét ágyaikat s a sötét csöndben csak saját szívük lázas dobogását hallgatták... S mikor tisztá mosolyukkal lassan elaludtak, bizonyosan énrólam álmodtak.

Vajon nem lenne-e boldogabb a világ, ha mindig csak tisztá, teljes szerelemből születnének gyermekek?...

De igen — valószínűleg. A boldogságra való képességünket, mint minden alapvető tulajdonságunkat a gének csodálatos és titokzatos munkája helyezi el idegrendszerünkben, de hogy ez a mag kihajtsón s nagy koronájú, árnyékos és táplálékot adó, boldogságot-termő hasznos fa nőjön fel belőle bennünk — ez már tőlünk is függ. Tőlünk s az egész környező világtól. A kisvilágtól, ami a család, az iskola; s a nagyvilágtól, amiben el kell foglalnod, ha felnősz, a kijelölt élethelyet. A kisvilágot készen kapod. A nagyvilágot neked is segíteni kell megváltoztatni. S ha palántakorodban okosan szerető kezek simogatnak, öntözgetnek, ha csemetekorodban igazi tanítókertészek nyesegetnek, szemezgetnek, akkor már kizárólag tőled függ, hogy megtaláloed-e az élet szántóföldjén a helyedet s jól használod-e fel a rádbízott erőket. Milyen szerencsés is a ma ifjúsága, akiket már áldozattal, emberséggel, tudással és szeretettel megmunkált termőföldbe ültet a lassan alakuló új világ.

Nézd, ez itt a színház. Milyen szép ebben a reggeli fényben; talán szebb is, mint mintája: a pesti Vígszínház. Nekem bizonyosan szebb, hiszen fiatal jogász Apám hordta hozzá a téglát s a tanulástól kissé elfinomodott, feltört kezének vére keveredett a malter közé. Valaha, látod, így építette a szegényember gyereke a jövőjét, sőt — milyen szívszorító szimbólum — öntudatlanul még az enyémet is. Nem élte meg, hogy ezen a magaépítette valódi színpadon megjelenjek, de megélte a legnagyobb csodát: megjelenésemet öt kilósan, feketén és ordítva az életvágytól, itt jobbra a Horváth Döme utcai magas földszintes, esslingeni redőnyös „úri” lakásában. Ez a ház az, látod. Most állok itt először. Ismeretlenül, idegenül, bénult-tétován ténfergek itt Veled ezen a napsütötte, vadszőlős udvaron. Mert a 25 év alatt, ha itt jártam a szomszédos színházban, csak magamra figyeltem, sohasem másra. Mint kéregető kukucskálhatok csak be a bezárt virágos-üveges folyosóra s a bűnbánat könnyein keresztül lesem a csukott ajtókat, vajon melyik mögött lakott a Boldogság? Talán ott, az első utcai szobában állt az a barnára festett ágy, ami szegedi otthonunk sose használt kis szobájában árváskodott, s amibe néha lopva lefeküdtem, csak azért, mert tilos volt. Ezen az ágyon szült meg s halt meg két hét múlva szép, szelíd Anyám. S talán ezen a barátságos, világos, fényes folyosón állt a kis tanítónő záros fiókos íróasztala. En tanultam mellette diákkoromban, s fiókjában kamaszéveim „titkai” lapultak. Ma már tudom, az Ő szelíd-szigorú keze zárta be lelkem fiókjába az igazi tanítást:

Magunkfelejtő szeretettel telve dolgozni, életet adni, boldogságot árasztani, s ha a világban és benned még mindig létező gonoszság, rosszakarat, irigység, hiúság, közöny és tudatlanság elleni harcban elbuksz, állj újra talpra és harcolj tovább! Ha eltörik a kardodat, a karoddal, ha eltörik a karodat — a félkaroddal küzdj magadért és igazságodért!

Ne hősiezen meghalni, hősiezen élni tanulj!

S ha keresztrefeszítenek, szállj le a keresztről, támadj fel újra és újra, vedd a hátadra a keresztet és úgy harcolj tovább. A holnapnak és az örökkévalóságnak már nem szelíd áldozatokra, hanem erős, harcos, egymást szerető és egymásért élő: tehát boldog hétköznapi hősökre van szüksége. Ők és csakis ők építhetik meg a mennyországot a földön.

A kulcsot Anyám elvitte magával. Mennyit hányódtam, mennyit kínlódtam, míg az élet feltörte árvaságom önzéssé romlott zárját, s ezt a világokat teremtő, félelmesen szép Leckét lassan megtanultam.

1963. május 1. Budakeszi

(Folytatjuk)

LABANCZ GYULA VERSEI

M e l l é k t é m a

az idő elcsempézi a teret
e borszárnys abroszon, most
mikor már egészen a léleké
ízületes lángtenyérből
ajakkal formált kehely

Hölderlin a telefontól

zörgő szobafal
préselt hang-szirom
szemmel föltárcsázott éjjel
végtére is a líra Istenhez kapcsol
miért várnál a megszólításig

B a g a t e l l

az csak természetes
hogy fölragyog
vesekőre lett örömtől
az öntudatos fájdalom